

KAREL ČAPEK: CHVÁLA VRTÁKŮ

Někteří lidé jsou postiženi zvláštní zlomyslností osudu; říká se jim nešikové, jako by oni za to mohli, že věci v jejich rukou jaksi oživnou a projevuji svévolný a poněkud ďábelský temperament. Spíše by se mohlo říci, že jsou to kouzelníci, jejichž pouhý dotek vdechne neživým věcem nevypočitatelnou bujnost. Zatloukám-li hřebík do stěny, oživne mi kladívko v ruce tak podivným a nezkrtným životem, že buď rozbije stěnu, nebo můj prst, nebo nějaké okno na druhé straně pokoje.

Pokouším-li se zavázat balíček, propukne v provázku úskočnost přímo hadí; svíjí se, vymyká se mi z rukou a nakonec provede svůj oblíbený trik, že si k balíčku pevně přiváže prst. Jeden můj kamarád, který se plete do vysoké politiky tak, že se tomu všichni nahlas diví, si prostě netroufá vyndat z lahve zátku; ví, že v tom okamžiku by mu zůstala zátka v ruce, kdežto láhev by se mu s nečekanou obratností vymrštila z dlaní a skočila by na zem. Lidé jsou hloupí; místo aby uznali tuto zvláštní magii, posmívají se lidem, kteří mají tento oživující vztah k věcem, a považují je za nešiky, budižkničemu, nemotory, vrtáky, nekňuby, pletichy a nemehla.

Ve skutečnosti celý rozdíl je ten, že tito nešikovní lidé jednají s neživými věcmi, jako by byly živé, to jest nezkrtné, nadané vlastní vůlí a vzpurné, kdežto šikovní lidé jednají s neživými věcmi jako se skutečně neživými, se kterými mohou dělat, co chtějí. Takový příručí v obchodě nezachází s provázkem jako s divokým a úskočným hadem, nýbrž jako s poslušným a mrtvým provázkem; jedna dvě, a má to hotovo. Kladívko v rukou zedníka není jankovitý a tvrdohlavý beran beran duc, který trkne, do čeho je mu zrovna libo; je to neživý a pasivní nástroj, který dopadne, kam je mu určeno. Z hlediska nemotorů je ovšem toto zkrocení věcí skutečné čarodějství; ale stejně by měli lidé šikovní uznat, že nešikovnost je magická a tajemná.

Mám například za to, že pohádky o věcech, které mluví, nevymysleli lidé šikovní, nýbrž právě magičtí vrtáci. Myslím, že Andersen někdy spadl ze židle nebo se židlí, což mu vniklo ideu, že židle je občas živá a může mluvit. Hloupý Honza, který pozdravil lávku a přál jí mnoho štěstí, se nepochybně bál, že ho řečená lávka může shodit do potoka; kdyby byl členem Klubu turistů, nemluvil by s ní, neboť by si byl jist, že po ní přejde jakobysmet. Šikovní lidé vnášejí do našeho světa hrdinnou představu neomezených možností; vrtáci však přinášejí a udržují epickou a přímo pohádkovou představu neomezených potíží, příhod, překážek a odporů. Představa skleněné hory, jež se tyčí za propastmi, černými jezery a neprostupnými pralesy, vyjadřuje živou zkušenost nešiků, že je strašně těžko někam dojít nebo něco udělat a že se člověk přitom může zmáchat nebo potlouci.

Ale pro tuto obrazotvornou přednost nechválím vrtáky; jejich význam je větší; rád bych řekl, co učinili pro vývoj a porok světa. Byli to nešikové, kdo způsobili největší vynález lidstva. Byli to vámi opovrhovaní nemehlové, kdo přivedli na svět dělbu práce. Musil se zrodit první hrozný nemotora, aby ho jeho šikovnější spolupračlověk odstrčil od obrábění pazourku nebo vydělávání kůže řka: "Pusť, ty vole, já to udělám za tebe." Byl to nešika, kdo stvořil specialistu. Kdyby všichni lidé byli stejně obratní, nebylo by dělby práce; následkem toho by nebylo pokroku. Zatímco někteří pralidé uměli otloukat pazourky a jiní zabíjet mamuty nebo soby, byli vzácní a pokrokoví jedinci, kteří neuměli nic. Nebo snad uměli něco, co nebylo k ničemu; jeden z dlouhé chvíle počítal hvězdy; druhý budižkničemu dělal na hubě všelijaké zvuky, kterým se ostatní smáli a které pak začali napodobit; třetí si hrál dejme tomu s barevnou hlinkou a sazemi a načmáral v Altamiře první fresky. Byli to patrně docela bezmocní a podivní vrtáci, kteří nedovedli ani roztlouci morkovou kost.

Šikovní lidé objevili, že je možno vyrobit z kamene nůž; nešikovní však učinili další objev, že je možno tuto práci přenechat jiným; stvořili společnost, která se o sebe opírá. Silní a obratní

mužové shledali, že je nutno být lovcem a válečníkem, aby byl člověk živ; vrtáci však ukázali, že stačí pár lovců a válečníků, aby byli také jiní lidé živi. Člověk přestával být pouhým lovcem tehdy, když se zrodili jedinci, kteří byli velmi špatnými lovci. Kdyby všichni lidé uměli šít boty, nebylo by ševců. Kdyby nebylo nás nemehů, nebylo by ani Prométhea, ani Edisona.

Lidové noviny, 33, 20.12.1925, č. 636, s. 1-2.